

Milan ŠIMUNOVIĆ

NAŠA CRKVA PRED NOVIM PUTOVIMA EVANGELIZACIJE I KATEHEZE

Nove mogućnosti za ponudu poruke spasenja

(U obliku sinteze na kraju 19. katehetske ljetne škole)

UDK 268:266
268:371
268:262.2

Izvještaj sa znanstvenog skupa

1. Naša Crkva, i u njoj posebno vjeroučitelji i vjeroučiteljice, u ovom presudnom povijesnom času suverene Republike Hrvatske dijeli žalost i tjeskobu svoga naroda zbog sve jače prijetnje postignutoj slobodi, ali je u isto vrijeme odlučna u želji da navijesti radost i nadu koju pruža Kristov program. Ona je svjesna da poruku spasenja koju je od Krista primila treba ponuditi svakome čovjeku. Stoga se raduje što joj se sada otvaraju veće mogućnosti, premda je svjesna niza teškoća s kojima će se suočiti. Naime, odlukom Ministarstva prosvjete i kulture Republike Hrvatske Crkvi je ponovno nakon 45 godina omogućeno da putem vjeronauka, kao izbornog predmeta, pruža evangeoske vrijednosti svima, osobito djeci i mladima za njihov cjelovit odgoj kako bi nesmetanije mogli postavljati pitanja o cjelini života, razvijati osjetljivost za ono što nadilazi materijalno i ovozemaljsko, te se otvarati osobnom Bogu, koji je u temelju čovjekova života i njegova ispunjenja. Svi koji to žele, a to se posebno očekuje od krštenih katolika, imaju sada veće prilike da cjelovitije upoznaju Kristov životni program za sveukupni razvoj i spasenje čovjeka. Crkva je to i do sada činila, premda u suženim crkvenim okvirima, a sada ima mnogo drugačije organizacijske mogućnosti da pokaže svu opravdanost i utemeljenost kršćanskog projekta.

2. Prisutnost vjeronauka u školi uvelike će omogućiti jačanje svijesti da vjerski odgoj pripada u cjelovitost odgoja i obrazovanja, a to znači da to nije tek samo "privatna stvar" već jedan od temelja osobnoga i javnog života svakog čovjeka i društva u cjelini. Takav pristup pomoći će integraciji vjere i života, toga temeljnog cilja u odgoju vjere, kako bi se izbjeglo stvaranje "podvojenih ličnosti", što je plod vremena kada je vjera bila tretirana kao neka "tabu tema", u svakom slučaju kao beskorisna za normalan ljudski život.

3. Očito je da kršćani trajno računaju na sve teškoće koje prate prijanjanje uz Kristov program, jer on traži zaokret u životu, obraćenje za novi život. Na našim su prostorima posljedice dugogodišnjeg jednogumnog mišljenja bez vjer-

skih sadržaja potpomogle razvijanju vjerske ravnodušnosti. Crkva računa s nezainteresiranošću dijela mladih, pa čak i djece, osobito iz obitelji indiferentnih za specifične vjerske sadržaje, te na stavove da je vjera nešto "daleko" od svakidašnjeg života. Vjeroučitelji su se s time i dosada svakodnevno susretali u praksi, a sada će imati još više prilike da se u to uvjere.

4. Razumljivo je da se od početka razgovora o ulasku vjeronauka u školu postavlja pitanje opravdanosti tog poteza i stoga što se pravo uvođenje u vjeru događa prvenstveno u obitelji i župnoj zajednici. Ali Crkva je uvjerenja da je škola mjesto i organizam koji mora služiti čovjeku pa je opravdano da tu ima mjesto i vjerski odgoj, jer je to pogodno mjesto za susret vjere i života, vjere i kulture, a ujedno i pogodna prilika za mnoge da se tu možda lakše opredijele kad čuju ono što kršćanstvo nudi. Naši biskupi smatraju da se Crkva ne može odreći te mogućnosti, bez obzira na to što postoje navedene i brojne druge teškoće, među ostalima stanovita nedovoljna pripremljenost, pomanjkanje stručnog kadra i dr. Očekuje se da će svi kršćani poštovati tu odluku, iako je trenutno možda dovoljno ne razumiju pa se postavljaju brojna pitanja. Sada se može raspravljati o svemu, tj. o programima i profilu vjeroučitelja, ali jedno je izvan sumnje: postoje brojni opravdani razlozi da se u školu uđe i to odmah, makar i postupno. Vjeronauk se ugrađuje u cjelovit općeljudski i općereligiozni odgoj i obrazovanje u sklopu suvremena pluralistički usmjerena školskog odgojno-obrazovnog sustava.

5. Smatramo da svatko kome je na srcu ovaj zadatak, osobito onaj tko će ga obavljati, sada ponovno treba proučiti uvijek suvremene smjernice naših biskupa u dokumentu "Radosno naviještanje Evanđelja i odgoj u vjeri", osobito onaj dio koji govori o glavnim ciljevima vjeronauka uopće, bilo u župnoj zajednici, bilo sada u školi, a to je: *razvijanje općeljudskih i vjerničkih sposobnosti*. Nije svejedno kako i koliko ćemo shvatiti i ugraditi u svoj vjeronaučni sustav nače-

obrazovanja razvijanje sposobnosti za uspostavljanje istinskih odnosa sa sobom, s drugim, s Bogom i sa svime što postoji, jednom riječju - da se čovjekov život razvije u punini.

6. Čini mi se da su ovo osnovne pretpostavke suvremenoga vjerskog odgoja, nakon što, kako kaže Drugi vatikanski koncil, "promjena mentaliteta i struktura često dovodi u pitanje tradicionalne vrijednosti, napose među mladima", a da i ne govorimo o predrasudama koje su stekli u vrijeme dirigiranog ateizma i antiteizma, što je stvorilo svojevrsnu novu "formam mentis", način razmišljanja i djelovanja koji ne uzima u obzir vjeru i njezine odgovore na životna pitanja. Valja se nadati da će ukazivanje na bitne sadržaje kršćanske vjere i njihovo primjereno iznošenje te živo svjedočanstvo Crkve, osobito u osobi katehete, otupiti mnoge oštrice i otvoriti vrata mnogih srdaca za prihvata Kristova spasenja.

7. Nema sumnje da jedno od delikatnih pitanja koje suvremena kateheza u Crkvi u nas mora rješavati jest višeslojnost vjerskog odgoja. Tko je i do sada mislio da je samo održavanje vjeronauka u župi moglo riješiti sve probleme, makar i uz najbolje metode, mogao se uvjeriti u svu problematičnost takvoga stava, ako je zanemario i druge odgojne čimbenike kao što su obitelj, župna zajednica, pa čak i okolina. Te čimbenike valja daleko bolje valorizirati, a kada se pruža mogućnost vjeronauka u školi, to samo treba pozdraviti, jer se time dobiva još jedna razina koja ima veliku ulogu u odgoju mlada čovjeka. Konkretno, valja iskoristiti sve šanse za odgoj u vjeri. S druge strane, nema mjesta zaključku da sada nije više potrebno katehizirati u župi, jer bi to prema nekima bilo svojevrsno dupliranje. Najkraće rečeno, glavna svrha *vjeronauka u školi je cjelovito upoznavanje vjere i života po njoj*, a kateheza u župnoj zajednici *uvođenje u osobno iskustvo vjere koje se ne može pravo naučiti i doživjeti bez života u zajednici vjere*. Zato treba reći da se ove dvije razine ne isključuju nego dopunjuju. Kako će se to događati, pitanje je našega daljnjeg rada na izradi programa. Već se sada može reći da će mnoga općereligiozna ili religiozno-kulturološka pitanja naći više mjesta u školskom programu. A župna kateheza razrađuje onu metodologiju koja uvodi u "osobno iskustvo vjere", u čemu joj pomaže (župni-crkveni) ambijent, a osobito zajednica vjere.

Isto tako valja reći da će više doći do izražaja upravo jedan od bitnih zadataka odgoja vjere, a to je *uvođenje u sakramente* i življenje po sakramentima. Zato se ukazuje na urgentnost odgoja kršćanske zajednice kao duhovno-vjerničkog okruženja, koje će zahvaćati i djelovati na sve, osobito na mlađe članove da zažive u vjeri i djeluju iz vjere u raznim oblicima župnog angažmana.

8. Problem dvostrukosti vjeronauka, školskog i župnog, osim u nizu nedorečenosti (osobito u programu), postavlja se i u kontekstu pomanjkanja osoba koje bi obavile taj zadatak, pogotovo u onim sredinama gdje glavina tereta pada na samog župnika. Valja reći da je potrebno učiniti ono što je moguće, ali pazeci da se ne ispusti ono bitno, a to je da se nipošto ne mogu isključiti određeni vidovi župnog okupljanja, jer zapravo bitan zadatak našega rada jest okupljanje oko Uskrsloga, a to se na najbolji način događa u slavlju Euharistije i drugih sakramenata. Stvaralaštvo i snalažljivost pastoralnog djelatnika stvorit će načine i prostore za župska okupljanja, konkretno za župnu katehezu, koja se sada postavlja na posve drugačiji način. Programi koji se u tom smislu izrađuju uvelike će pomoći svima koji se boje i ponavljanja, konkretno u školskom vjeronauku i župnoj katehezi.

9. S obzirom na postojeći ili očekivani otpor roditelja ovim dvjema razinama vjeronauka (u školi i u župi), valja reći da je potrebna maksimalna razboritost i strpljivost. Mi smo se i do sada suočavali s pojavom da nemali dio roditelja shvaća vjeru uglavnom kao neko "učenje i obavljanje" da bi se riješili jedne brige i nastavili živjeti "svojim životom". Upravo gore naznačena glavna zadaća kateheze, to jest *uključivanje u vjeru i život* kršćanske zajednice, trebat će sada biti "zajednički nazivnik" svih naših pastoralnih napora, kako bismo umanjili isključivo nominalnu i površnu crkvenost velikog dijela naših vjernika, koji nije kadar da aktivno zaživi u vjeri i životu župne zajednice.

S tim u vezi treba učiniti sve da roditelji rastu u odgovornosti, to jest da uključe svoje dijete u vjeronauk u školi i u susrete u župnoj zajednici. Istina, oni su slobodni, ali sloboda znači i odgovornost, odnosno moralnu obvezu da odgajaju svoju djecu u vjeri, a to se sada velikim dijelom ostvaruje i u okviru školskog programa. Uostalom, imaju priliku da osobno i s pomoću svoje djece svjedoče svoju vjeru i da njome prožmu sve strukture, konkretno sada i školsku.

Bilo vjeroučitelji bilo roditelji postavljaju i pitanje satnice vjeronauka: dva sata školskog vjeronauka i k tome župna kateheza. To je optimalna mjera koja je tražena od Crkve i koju je Ministarstvo odobrilo. Međutim, okolnosti ponekad nalažu da se tim pravom u određeno vrijeme i ne poslužimo. Konkretno, premda postoji pravo na dva sata školskog vjeronauka, zbog pomanjkanja i zauzetosti vjeroučitelja ponekad valja postupiti prema shemi: jedan sat u školi, a jedan u župskoj zajednici. Mnogi smatraju da bi takav prijedlog za sada bio daleko prihvatljiviji.

10. Što se tiče PROGRAMA, valja svakako odati priznanje svima koji su se trudili da dobi-

jemo barem osnovni nacrt koji sada ima i službeno priznanje naših biskupa. Ali s druge strane, ostaje hitna obveza da se ti programi dorađuju, ne samo u okviru Komisije za katehetski plan i program, već da se u to uključe svi vjeroučitelji. To je započeto već na ovogodišnjoj Katehetskoj ljetnoj školi. Što se tiče programa za osnovnu školu, valja što prije (svakako prije nove školske godine) izraditi opće i posebne ciljeve barem za pojedina godišta, to jest odrediti što se pojedine godine želi naglasiti ovisno o psiho-pedagoškom razvojnom putu vjeroučenika. To treba postupno izrađivati i za svaku pojedinu tematsku cjelinu i jedinicu. Bez toga, uza svu sposobnost i stvaralaštvo vjeroučitelja, može doći do nemalih pomutnji te nepotrebnih ponavljanja istih sadržaja i na isti način u raznim godištim. Vjeronauk može stoga postati dosadan i početak će ga se izbjegavati.

11. Kada je, pak, riječ o udžbenicima koji su potrebni za izvođenje zacrtanog programa, treba biti krajnje objektivan. Bilo sadašnji katekizmi ili novi, bilo koje prevenijencije, u konačnoj prosudbi moraju barem u glavni zadovoljavati kriterije koje propisuju suvremeni crkveni dokumenti, opći ili domaći, a posebno *Opći katehetski direktorij*, te dokument naših biskupa "Radostno naviještanje Evanđelja i odgoj u vjeri". Kada je riječ o kriterijima katekizmi u sebi moraju sadržavati u prvom redu teološko-eklezijalni karakter koji stoji u korelaciji s antropološko-pedagoškim karakterom, što se u suvremenoj katehetskoj literaturi izražava terminom: Vjernosti Bogu i vjernosti čovjeku. Uza sve to što je u osnovnim smjernicama programa za školski vjeronauk rečeno da je dobro da se kateheta može poslužiti raznim izvorima, dakle i priručnicima, ipak se uvijek mora dobro proučiti što znači rečeni kriterij: vjernosti Bogu i čovjeku. Neki materijali očito će bolje odgovarati u župnoj katehezi. Ukoliko pojedini stariji katekizmi svojim sadržajem i svojim metodičkim pristupom koji ne vodi računa o postupnosti u odgoju u vjeri ne mogu odgovoriti ovom temeljnom kriteriju, kojemu pogotovo sada treba dodati i specifične didaktičko-metodičke zahtjeve školskog odgoja i obrazovanja, razumljivo je da više ne mogu doći u obzir. Pritom valja reći da nas u konačnoj prosudbi priručnika, u ovdje izrečenom kontekstu, ne bi nikako smjeli voditi pojedinačni interesi, emocije ili neka duga ustaljena tradicija.

Isto tako, ako u ovom prijelaznom razdoblju pojedini udžbenici imaju veći kredibilitet to jest prikladniji su za školu, to ne znači da oni posve zadovoljavaju sve kriterije suvremenih katehetskih priručnika za naše potrebe i da su neprikosnoveni. Štoviše potrebno ih je što prije preurediti ili izraditi nove. Smatram, naime, da

je u sadašnjoj situaciji nužno odjelotvoriti prijedloge za izradu programa i priručnika koji će voditi više računa o specifičnosti našeg multikulturalnog, socijalnog i religijskog ambijenta. A to se najbolje može izvesti pod vodstvom Nacionalnog katehetskog ureda, o čijem se osnivanju već dugo govori. Ovaj povijesni čas nameće njegovo osnivanje kao nužnost. Taj bi Ured mogao ne samo koordinirati i usmjeravati rad već i donositi određene smjernice na razini župne kateheze i školskog vjeronauka, vodeći računa o komplementarnosti, ali i o različitosti dvaju programa. Udžbenici koji bi se na taj način izradili trebali bi biti pod kompetencijom Biskupske konferencije, i to kao djelo - ako je ikako moguće - svih raspoloživih snaga u našoj Crkvi. Time bi se, između ostaloga, izbjegle i tenzije između pojedinih izdavačkih kuća ili pojedinaca, a da se i ne govori o posljedicama za zajednički rad, toliko potreban za našu Crkvu.

Dobro bi ujedno bilo izbjegavati određena svrstavanja u neke strukture ili grupacije, čega u nekim vidovima nije pošteđeno ni vodstvo, pa ni cijela Katehetska ljetna škola. Ako su sudionici KLJŠ svojim iskustvom i na temelju višegodišnjeg stručnog promišljanja vjersko-odgojnih problema uočili da neki katehetski materijali bolje odgovaraju postupnom, programiranom, sustavnom i cjelovitom vjerskom odgoju, koje traži suvremeni pastor, onda je trebalo poštivati tu volju i potrebe ljudi, a da i ne govorimo o zahtjevima suvremene kateheze.

12. U konačnici, ako imamo u vidu da je osoba katehete živi katekizam, koji nikakav priručnik ne može zamijeniti, onda je svaki katekizam samo pomagalo u vjerskom odgoju. Upravo liku katehete ova Škola posvetila je veliku pažnju, jer na neki način s njime, uz živu župsku zajednicu, "sve stoji i pada". Osebnost identiteta vjeroučitelja u školi jest u tome da svojom općeljudskom i stručnom razinom ne smije zaostati iza ostalih nastavnika u školi. Veliku pažnju valja, dakle, posvetiti intelektualnoj te u našem slučaju teološkoj i striktno katehetskoj formaciji s jedne strane, te metodološkoj i operativnoj osposobljenosti, s druge, vjeroučitelj mora "umjeti" obaviti zadatak koji mu je povjeren. Ovdje bih posebno naglasio njegovu sposobnost programiranja, pažnje i razumijevanja osoba, tu-maćenja pitanja koja se postavljaju, a nadasve sposobnost da vjeroučenike vodi prema zrelosti vjere. Budući da je religiozni odgoj i kateheza bitno stvaralački komunikacijski čin, zapravo proces, kateheta mora biti svojevrsni stručnjak u komuniciranju, u našem slučaju poruke vjere koja je postala njegovo iskustvo. To ga između ostaloga razlikuje od svakog drugog stručnjaka. S druge strane, duhovno-vjernička razina mora posjedovati jednu kvalitetu više u odnosu na

druge nastavnike. S tim u svezi valja naglasiti da deficitaran vjeroučitelj, dakle onaj koji u sebi nosi i živi rascjep između vjerovanja i djelovanja, može formirati samo deficitarne kršćane, ako ne i ateiste. S druge pak strane, svijest crkvenosti, tj. svijest da živi u Crkvi i sa Crkvom, uza odgovornost za poslanje, bitna je karakteristika u profilu vjeroučitelja. Sve to znači da je njegova stručna kompetencija nezamisliva bez uvjerljive duhovno-vjerničke egzistencije. Učinkovitost se mjeri u prvom redu po onome što jest. Odatle nužnost i prvenstvo brige za duhovni odgoj i sazrijevanje katehete, a u vidu sazrijevanja u odraslosti u vjeri, to jest neophodnost da posjeduje određenu zrelost i uravnoteženost u svom osobnom iskustvu vjere.

13. Vjeronauk u školi vjeroučitelje na neki način "izlaže javnosti". Od njega se mnogo očekuje u pravcu ispunjavanja velikih duhovnih praznina na razini cijele škole, pa je otud i njegova odgovornost još veća. To "*doškovanje u odgovornosti*", kako na stručnom tako i na duhovnom polju, potrebno je svima, bez obzira na to radi li se o svećeniku, redovniku ili redovnici te bez obzira na staž koji ima. Bolno je saznanje da netko može reći da mu ne treba stručnog i duhovnog doškovanja u rastu u vjeri Crkve, ovdje i danas. Može li se tako s odgovornošću preuzeti odgovorni zadatak odgojitelja u vjeri?

U tom kontekstu postavlja se i pitanje kvalifikacije za predavanje vjeronauka u školi. O tome je već dosta rečeno, premda ostaju još mnoga pitanja. Htio bih izraziti osobno mišljenje što se tiče redovnica, pogotovo onih koje se pribojavaju da li će im ova ili ona vrsta dosadašnjeg školovanja omogućiti predavanje vjeronauka.

Osobno bih se založio da svi dosadašnji studiji budu verificirani kao sigurna mogućnost za predavanje vjeronauka, dakako određenom uzrastu već prema stupnju osposobljenosti. Ipak, treba dodati da su nužna daljnja stručna doškovanja pod vodstvom kompetentnih struktura pojedine mjesne Crkve (Instituta, Ureda za katehizaciju i sl.). S druge strane, svi postojeći instituti i drugi koji se budu osnivali ubuduće trebaju voditi računa o katehetskoj prestrukturaciji, sadržajnoj i metodološkoj, ukoliko žele da njihovi polaznici preuzmu ulogu vjeroučitelja. O tome se već povela ozbiljna rasprava. Što se tiče vjernika laika, valja pozdraviti njihovo uključivanje u tu službu, jer će to biti jedan od njihovih specifičnih zadataka u Crkvi. Dakako, potrebna je razboritost i odgovornost u školovanju za tu službu, a pogotovo da zaista budu osvjedočeni vjernici i djeluju u ime Crkve. Rasprava o tome tko će biti važniji i da li će netko doći u drugi plan (konkretno redovnice u odnosu na laike, kako neki misle) posve je suvišno. Uostalom, da je svećenika, redovnika i redovnica još toliko koliko ih ima, još uvijek bi trebalo toliko vjernika laika za katehetsku i druge službe u Crkvi. Vrijeme je da svi zaživimo u zajedništvu i suodgovornosti, međusobno se obogaćujući u suradnji u zadaći evangelizacije.

Katehetska ljetna škola, koja je i do sada bila jedan od glavnih čimbenika u pokretanju i oživotvorenju raznih inicijativa, i dalje ostaje prikladan forum za rasvjetljavanje svih pitanja koja će se u hodu pojavljivati, a pogotovo u stimuliranju dorade programa kako za školski vjeronauk tako i za župnu katehezu. Nema sumnje da je ovogodišnja Škola dala tom zadatku veliki doprinos.